

વિક્રમચરિત્ર.

અવધાન: ૦: ૨: ૦

આવૃત્તિ ૧ લી.

જાણી પ્રસિદ્ધ કરનાર,

મુખ્ય ગુજરાતી નાટક મંડળી,

સર્વ હક સ્વાધિન છે.

મુખ્ય:

અ લી ભા ધ દા ઉ દ ખા ન ના

ધી રામજીંગ સ્ટાર પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં

છાપો છે.

તા. ૭-૭-૧૯૦૦ ઇસ્વી વિક્રમાર્ક સંવત ૧૯૫૬

કીંમત રૂ. ૦-૨-૦

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગાંધી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ

7-1-83

૧૧૪૬

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૧૪૩

વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ડિ.જી.મ.અ.રિ.ગ.

વિષય દ્વ-૧.૨.૪

નાટકનાં પાત્રો.

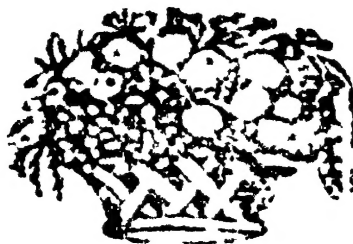
પુરૂષો.

મહારાજો વિક્રમ...	હજોણીનો રાજા
વિક્રમચરિત્ર (ઉર્) રાજરતન	તેનો દીકરો.
બાલકુમાર	વિક્રમચરિત્રનો દીકરો
મેઘરાજ...	એક નાનો રાજા.
સંદલ } બંદલ }	વિક્રમ રાજના મશ્કરા દરબારીઓ
આસ્તિક...	રાજના માળીનો છોકરો.

સ્ત્રીઓ.

રાજરમણી	વિક્રમ રાજની રાણી
રંભા	મેઘરાજની દીકરી પછીથી વિક્રમચરિત્રના સ્ત્રી.
ઈંદુમતી...	રંભાના નાની બેન.
મેનાં	રંભાના સખી બંદલની વહુ
મદીરા	રાજની નાયકા

માલણ, દરબારીઓ, વારાગનાઓ, શહેરના લોકો. સીપાઈઓ.
દાસીઓ, વગેરે વગેરે.

વિક્રમચરિત્ર નાટકનો ટુંક સાર.

અંક ૧ લો.

મંગળાચરણ.

સુત્રધાર, નટી-નાટક વિષે ખુલાસો કરે છે.

પ્રવેશ ૧ લો—માહારાજ વિક્રમે નાનપણમાં પરણીને પરદરેલી રાજરમણી દેવીની સેવા કરે છે એટલામાં તેનો જુવાન કુંવર રાજરતન આવે છે, અને માને ગરીબોને દાન દેવા મોકલે છે, એક ગરીબ બ્રાહ્મણનું આવડું. રાજરતન તેને માદળીયું તોડી સોનું આપે છે. માદળીયામાં તે મેદ જરેલો લેખમાં બીજું માદળીયું આપે છે, બન્ને લેખ મેળવી વાંચવાથી વિક્રમરાજ પોતાનો બાપ થાય એવી રાજરતનની ખાતરી થાય છે, તેથી પીતાએ કરેલી શરત પાર પાડવા માને લઈ જીજ્ઞેષી જાય છે.

પ્રવેશ ૨ જો—જીજ્ઞેષીમાં વિક્રમરાજના બાગમાં માલજુને ઘેર દુતારો લેવો, માલજુને રાજની દરબારમાં નાખવા એક ચીઠી આપે છે.

પ્રવેશ ૩ જો—વિક્રમ રાજની દરબાર, રાજરતનની ચીઠી તેને હા સમજી પકડવાનું બીકું સંદલ બંદલ ઉઠાવે છે.

પ્રવેશ ૪ થો—સંદલ બંદલને રાજરતન તથા આસ્તિક સ્ત્રી વેશે ઠગી પ્રસાવે છે અને બાંધી રાજ પાસે મોકલે છે.

પ્રવેશ ૫ મો—રાજ પાસે સંદલ બંદલને લાવવામાં આવે છે, રાજની ચિતાં, રાજ્ય નાયકા મદીરા ઠગને પકડવાનું બીકું ઝડપે છે.

પ્રવેશ ૬ ઠો—મદીરાને લેવાને વેશે આસ્તિક તથા રાજરતન ઠગે છે અને તેનું નાક કાપી લે છે.

પ્રવેશ ૭ મો.—માતા અને પુત્ર. ઠગને ચકડવા વિક્રમરાજ જાતેજ ચડશે એવો પડોવાગે છે. રાજરતનનું ઘોખી થઇને જવું.

પ્રવેશ ૮ મો.—હરસીધનું દેવળ. રાજનું ઠગાઇ જવું. આપદીકરા ની ઓળખાણુ અને મેળાપ. રાજ રાજરતનનું નામ વિક્રમચરિત્ર પાડે છે. અને પડો વગડવાવે છે કે એક વિક્રમચરિત્રજ ખરું અને ખીજાં ખોટાં. રાજકુંવરી રંભા અને ઈંદુમતી દર્શને આવેલાં છે તેએ સાંભળે છે. રંભા રાજનું અભિમાન તોડવાનો હરાવ કરી જાય છે.

અંક ૨ જો.

પ્રવેશ ૧ જો.—રાજના પડો વગાડનારની ઢોલ રંભા ફેડાવી નાંખે છે અને એક સ્ત્રીચરિત્રજ સાચું છે એમ રાજને કહેવરાવે છે.

પ્રવેશ ૨ જો.—રાજરમણી અને વિક્રમરાજનો મેળાપ. મેઘરાજનું આવવું રાજ તેને કુંવરી રંભા પોતાના કુમાર વિક્રમચરિત્ર જોડે પરજાવવા કહે છે.

પ્રવેશ ૩ જો.—લગ્ન, રંભા ચેતી જાય છે અને તેથી પોતાની નાની બેન ઈંદુને વિક્રમરાજને ત્યાં દાસી થઇ રહેવા મોકલે છે.

પ્રવેશ ૪ થો.—વિક્રમરાય રંભાને એક દંડીયામાં કેદ કરે છે અને કુંવર વિક્રમચરિત્રને ત્યાં પગ પાણુ ન મૂકવાના સોગન સેવરાવે છે. રંભાને કહે છે કે સ્ત્રીચરિત્ર સાખીત કરી બતાવશે તોજ છૂટશે.

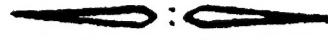
પ્રવેશ ૫ મો.—ઈંદુમતીની ખટપટ, બેન પાસે પોપટ મોકલે છે. વિક્રમચરિત્ર પાસેથી વીંટી લઇ સંદલ બંદલને કુંવરને નામે બેનની ચોકી કરવા મોકલે છે,

પ્રવેશ ૬ ડો.—સંદલ બંદલની ચોકી. ઇંદુમતી તથા એક દાસી આવે છે. દાસીનાં કપડાં પહેરી રંભા ઉતરો આવે છે રંભા અને ઇંદુનું છટકી જવું.

પ્રવેશ ૭ મો.—રંભા, ઇંદુને વિક્રમચરિત્ર પાસે દાસી થવા મોકલે છે. અને જાતે શામા દુધવાળીનો વેશ લઈ જાય છે.

પ્રવેશ ૮ મો.—ઇંદુ અને વિક્રમચરિત્ર. રંભાનું ગાયન સાંભળી કુંવર મોહીત થાય છે.

પ્રવેશ ૯ મો.—રંભા અને વિક્રમચરિત્રનો મેળાપ અને કુંવરનું ઠગાઈ જવું.

અકં ૩ જો.

પ્રવેશ ૧ લો.—રંભા પોતાના બાળક કુંવરને હાલેડાં ગાતી આવે છે વિક્રમચરિત્રને બીજીવાર ઠગવાની તૈયારી, રંભાની સખી મેનાં મદદ કરવા વચન આપે છે.

પ્રવેશ ૨ જો.—પોતાના ઘણી બંદલને મરવાનો ઢોંગ કરવા સમજાવે છે. અને જાતે તેની પાછળ સતી થઈ બળી મરવા જવાનો ઢોંગ કરે છે.

પ્રવેશ ૩ જો.—રંભા જોગલુ રૂપે બેઠેલી છે ત્યાં સતી વેશ મેના આવે છે રંભા તેને અખંડ સૌભાગ્ય એવો આશીર્વાદ આપે છે જે બાળકને વચ્ચે તકરાર. રંભા બંદલને જીવતો કરવાનો ઢોંગ કરે છે. રાજા અને રાજકુંવર ભોળવાય છે. વિક્રમચરિત્ર જોગલુ પાસેથી સજીવન મંત્ર શીખવા જાય છે અને ફરી ઠગાય છે.

પ્રવેશ ૪ થો.—રંભા ફરીથી એક દંડીયામાં જાય છે. એવી સુમના; ઇંદુમતી ફરી વેચે છે અને તેની કિંમત વિક્રમરાજની જમણા આંખ માગે છે ઇંદુને પકડી રાજા પાસે લઈ જાય છે.

પ્રવેશ ૫ મો - ધંદુ અને રાજા વચે તકરાર રાજા પસ્તાય છે.
 અને રાંભાને દોઢી લાવવા દાસીને મોકલે છે તે પાછા
 આવી રાંભાને બે દીકરા હોવાની ખબર આપે છે.
 રાજાને સંત ૫, જાહેર ન્યાયની તજવીજ,
 પ્રવેશ ૬ ઠો. - રાંભાનો ન્યાય, ચતુરાઈની જાહેર સાબીતીઓ
 શરતનું પૂર્ણ થયું અને આનંદ.

ત્રિકમચરિત્ર.

અંક ૧ લો.

મંગળાચરણ.

મુત્રધાર—

૧

કરુણાના ભંડાર સદાશીવ સદાય સૃષ્ટકર હો,
તાપ અમાપ શમાવે સ્વામી સંકટ સર્વ હરો.—કરુ.
ઉમયાપતિ ભયભંજન ભોળા અરજી ઉર ધરો,
વિપધર વ્યાળ કરાળ કાળથી નિર્ભય નાથ કરો,
હિંદ જુમીના વામી ભણી કંઈ દૃષ્ટી દયાની ભરો.—કરુણા.

નદી—

૨

સ્વામી વાત કહો વિચરી,
સૃષ્ટિ વિષે દિસે ચતુર નર કે નારી?—સ્વામી.
ચંદ્ર અને તારા, તેજ ન્યારાં ન્યારાં,
સરખાં ન ગણનારાં, દીસે શક્તિ બેદ ભારી.—સ્વામી.
એક ઝાડમાંનાં ફળ મોટાં નાનાં,
સરખાં નહીં થાવાનાં, બધે ન્યાય એજ જરૂરી.—સ્વામી.

નદી—

૩

સત્ય પવિત્ર ચરિત્ર હુલાસે વધાવું.
દિલ બિછાવું, ત્યાં પધરાવું સેવા સામગ્રી સજાવું—સત્ય.
મુચરિત્રે દીપતાં શોભતાં તેજ રેલાવતાં વિખે,
બાળક ભામની પુરુષ સહુને
વંદી મુજશ તેમના નામના સદાય ગાઉં.—સત્ય.

રાજરમણી—

૪

જગદંબે રહેજો સહાય—સદા—જગ૦
 મન તુજ ચરણમાં લીન થાય—સદા—જગ૦
 આદી શક્તિ તું કરેણુ રૂપીણી,
 રૂપ ન જાણી શકાય—સદા—જગ૦

રાજરમણી—

૫

જય થાઓ બાળા મારારે.
 કરું અંગ ચરચિત સુવાસિત વારીયકો,
 પવિત્ર થઇ નીત રે, તુખા તું બાળ-બાળ-જય૦
 પૂરો મનોરથ બધા અંબીકા આરાસરી,
 બળ ને પરાક્રમ વધારશે વાઘેશ્વરી,
 તાતથી અગિક કહેવાઓ—કરું૦

માલણ—

૬

હાં રે હું તો છોટી ચંબેલી ખીલતી.
 તન ચંબેલી, વદન ચંબેલી,
 દીલ વસેલી છબીલી ચંબેલી ખીલતી.—હારે૦
 હાર ચંબેલીને ગજરા ચંબેલી;
 જાળ ભરેલી નવેલી ચંબેલી ખીલતી.—હારે૦

આસ્તિક—

૭

કરીએ ચમન કુક અમન ચમન કુક કુકકુક
 કલગી શી રોનકદાર અમકાવે
 બચ્યા વાહજી વાહવા વાહ
 કુકડી મંગાવું સારી તને પરણાવું પ્યારી;
 જમકતી જમકતી હાં

૧૧૪૬

લડાઈ લડેંગે દુલહન લેંગે
ચમન કરેંગે કયો બચ્યાજી કુક—કરીએ૦

પ્રતિહાર—

૮

ધીર ધીમંત સામંતનો મુગટમણી.
ધંદ્રનો અંશ દેવાંશી કહાવે;
પૂરણ પરમારથી ભવ્ય ભડભારથી,
દુષ્ટદુગ્ધ દમન ભય શમન વાવે;
સત્યનો ટેકાને સત્યવાદા સદા
સત્યનો સાથી સત્યે સહાવે,
ગરીબ નીતાજ જગ પરમહિત કાજ અહી
સકળ સુખસાજ મહારાજ આવે,

સાવધ રાણા રાજવી, સાવધ સર્વ સમાજ;
વીર તણો મહા વીર અહીં; આવે વિક્રમરાજ

દરબારીઓ—

૯

રાજ આવિયજી રહે રહે નર નેક ટેકી,
શુરવીર દાનવીર પદ શોભે, શોભે સહુ આજ.
આનંદે આનંદે સમાજ—રાજ.
નહિંકા જગમાં વિક્રમ રાજશો જજ.
સુરેન્દ્ર અહોનીશ ગાય સ્વર્ગ મહી, એવી અહી
પધારે છે રણવીર મહારાજ.—રાજ૦

વિક્રમરાજ—

૧૦

હૃદયે વસજો હૃદયેશ્વરી,
પાવન સેવક ચિત્ત કરી;
નહિ નિર્મળ ન્યાયનો પંથ ચુકું,
નહિ ધર્મ તણી રહે છાથ પરી હૃદયે૦

આંગક—

૧૧

અરે ચેત ચેત ચેત રાય કાં સુષ રહ્યો ?
 અભિમાન તોડનાર વીર હું પેદા થયા.—અરે
 ફસાવીને ઠગી જઈને શું સાંકળ રનેહની તોડી ?
 વચન આપી અમોને રાજનું આપી નહીં કોડી.
 હવે જોજો પરાક્રમ માહારાં તુજ કંદ દઉં ફોડી.
 હું છું ઉજ્જેણુ કેરો રાજ્યો જટ ગાદી દે છોડી.
 દુઃખી થશે તું જો તણાઈ ગર્વમાં ગયો.—અરે

વારાંગનાઓ—

૧૨

છનમારી ધનરા સાહેબા, હો રાજ
 મૃગાનેણીજીરે મંદિરીએ પગ દીજો—છન
 નંદલાલ પ્રભુલાલ લાડિલે,
 એક બેર દરસન દીજો—છન

આસ્તિક—

૧૩

અરે વાહ ! અરે વાહ !
 છું હુમક હુમકતી, રમક હુમકતી, રમહુમકરતી વાહ !
 આ નખરાં ધરતી વાહ !
 હું સુંદર મનહર જોખનવંતી, ચિત ચટકંતી ! વાહ !
 અરે વાહ !—છું.
 કેવી રંગીલી, છેલ જખીલી બની રસીલી વાહ !—છું.
 જખી ન્યારી અતિ ભારી, જઉં વારી, બલીહારી;
 છઉં નટખટ ઠપટ ઝપટ મહીં લટપટ,
 મૂરખ અપટ ફસાવું ચપટ-ઝટ-પટ-વાહ—અરે વાહ ! છું.

મંદલ-મંદલ—

૧૪

હાય હાય કેદ પડ્યા, બંધ જડ્યા, ને જકડ્યા, હાય.
 ચતુર તે ચાટે ચડ્યા દાવે દડ્યા ને રવડ્યા હાય !—હાય

કુલણુસી ફેક થયા, છાકી ગયા, લાખે લલ્લા, હાય
 પુરણુ ફળેત થયા હાય !
 મરણુથી બેજ રહ્યા હાય !
 જો—બા—પા—રે—જઈએ ક્યાં હાય !—હાય૦

મદીરા—

૧૫

તિરછી નજરીયાં લગાએ જાઓ જાની.
 લો દેદે દીલકો જલાયે જાઓ જાની—તિર૦
 હમ તો આશક હએં તેરે નાન્ને નખરેં કે પ્યારે,
 કરોજી કરોજી કરમ રહમ, ફરમાઓ જાની—તિર૦

મદારા—

૧૬

આપ નહીં ચિંતા કરો મહારાજ;
 નથી કાચી પોચી કળે બળે ઝોછી
 છડેં નકકી, પુરી પકકી,
 લાતું પકડી હુ તેને ફતેહ કરું કાજ—નહીં૦
 ચારની એ ચેર હું તો ઠગની એ ઠગ જાણો,
 રાજ આજ જીવો આપ મારી એ કસોટી,
 ઉતારી ખુમારી જેર જઈ કરું દગાબાજ
 અહો મહારાજ—આપ૦

આસ્તિક—

૧૭

હમારો દેવ બડો હએં રૂપેયા
 લુગાઇ માત, તાત, બ્રાત લૈયા—હમારા૦
 ખનનનનનનનન પાવે વો પાકર મોજ ઉઘવે
 ચમનકો જાવે, સખનકો લાવે:
 ખાના ઉસકા, પીના, ઉસકા, રહેલ સપાટા ઉસકા,
 રાજ રાની-હમ તુમ-સખ અસ બને હએં ઉસકા ઉસકા,
 લાઓજી લાઓજી લાઓજી લાઓ,
 પરત પૈયાં, લેડેં બલૈયાં—હમારો૦

મદીરા—હ્યેરેા સ્ત્રીમાર સજલું, ફિરમેં આતી હું,
 રાજરતન—અમે ચલ કહા જતી તું ?
 મદીરા—અઅસે પોશાખસે મે આનેકા, શરમાતી—હું,
 રાજરતન—કાહે ધખરાતી તુ
 આસ્તિક—ભાધ સઓદાધ ક્યા—
 રાજરતન—ધૂમ મચાધ ક્યા ?
 મદીરા—છોડો કલાય, આધ અભો આધ,
 રાજરતન—અખ ન હ્યેર
 આસ્તિક—લગત દેર
 મદીરા--કાંપત પચેર
 આસ્તિક--ચલત સચેર
 મદીરા—લા અરી લા આરી જસ્દી ઓહડા,
 રાજરતન—કયું નાયકાજી ?
 મદીરા—હાંજી હાં હાંજી,
 હાંરે ચલે અખ સંગમે
 રાજરતન—તેરો ધનખામ ગુમાતી તુ--હ્યેરો.

રાજરમણી—

૧૯

શરણુ જઈં તમારે પ્રભુ,
 ચરણુ ચહું સદારે વિભુ—શરણુ.
 બાળ તણી રક્ષા પ્રભુ કરને
 માગું ઐ શંભુ.....શરણુ.

રાજરમણી—

૨૦

જા વીર વિજય તુજ કરશે રે માત ભવાની.
 ખળ બાંહોડીએ તુજ બરશે રે માત ભવાની,
 ચતુર શિરોમણી રાયજી છે, દેવ મદદ પણ કરશે,
 તે સમય હાથ તુજ ધરશે રે માત ભવાની—જા.

કુંવર કોડિલા, વિપત્ત વખત પણ ધર્મ માર્ગ અનુસરશે
મહિપતીને મન ઉતરશે રે માત ભવાની—જા૦

બધા—

૨૧

હરસીધ મા આનંદકારી, બહુ બલધારી
છે સુખ કરનારી,

વિક્રમ—ફસવી ફંદે મેં મતિમંદે છોડી છંદે જન જંદે
નિરદોષી નારી—હરે

વિક્રમચરિત્ર } —બાળતણી સંભાળ લઈ આજ ભાળ દઈ
રાજ—રતન } સુખીયો કીધો,

અમૃત પ્યાલો આજે કીધો,

વિક્રમ—સ્નેહેથી મેં પીધો,

બધા—આનંદ દાઈ તું વ-ર-દા-ઈરે,
આજ નવરંગ છે ઉછરંગ ભારી—હર૦

અંક ૨ જો.

રંભા—

૨૨

અભિમાન મુરખ મન ધરે પળમાં જશે હડી,
ગર્વથી થઈ દશા ન કોઈની રૂડી—અભિ.
કેદ ગર્વનો પીને શું મસ્ત થઈ ભમે ?
કાળના-જળમાં તું જશે ભુડી—અભિ૦

રંભા—

૨૩

શું સમજાવે ? શું સમજાવે ?
ઝીતું ગુલામ જગ બધું મનાવે—શું૦
ઝીતું ચરિત્ર ચડિયાતું કહાવે,
પુરુષ ચરિત્રને પાણી ભરાવે,

જાળને—કહી દે—રાયને
સાબીત કરું બલે આવે—શું૦

રંભા—

૨૪

સત્યનો બોલી શ્રી રામ સદાય કહાવે
તે ટેક નભાવે,
ડરું ન કોથા લગારે હુ તાત, રાય શું જોર બતાવે ?

—સત્ય.૦

આકરે તાપે ભક્ષેને તપાવે,
કુંદનને કદી આંચ ન આવે;
ઉત્તમ જાત નારીની સોહાવે, માનો,
છે ન કોની તાકાત સત્યને શામ લગાવે—સત્ય૦

રાજરમણી—

૨૫

યાદ આજે બાળપણું ફરી આવે મને
આ નજર તરવરે લગ્નદીનનો પ્રસંગ
એકાંત વને મને—યાદ૦
જો આનંદ ઉછળી ઉછળી વહી જાય આજ
તલપે અંતર કંથ કાળે આનંદે મળીશ આજે
આરામ પામી આખર ભેટીને પ્રાણા ધારને—યાદ

વિક્રમ—

૨૬

ધન્ય છે દીન આ સુભાગી ધડી આજની,
સુભાગી ધડી આજની સુભાગી મારા રાજની—ધન્ય૦
પુત્ર સહિત ધર પ્રમદા પધારી,
દેવી સુખ સાજની—તું મારી દેવી—ધન્ય૦

રાજરમણી—

૨૭

હું બુલું કેમ સ્વામી ?
છબી એક આપની અંતર મારે છે જામી—હું૦

આપ નામ તણી માળા જપી રહી નીશદોન.
 વીર તણા વિર નિયુ પામી—છખી૦
 જોગીને નિરંજન—અમારે દુઃખ લંજનની,
 તન મન ધુન રહી જામી—છખી૦

ચંદરણા—

૨૮

મેં તો થાળ ભર્યો શગ મેતીએરે,
 હું તો વહુવર વધાયાને જાઉં
 મારે, સોના સમો સૂરજ ઉગીએરે
 મારા વિક્રમચન્દ્રિ લાઇને કારણેરે
 હું તો લાવું લાખેણી લાડી આજ
 મારે સોના સમો સૂરજ ઉગીએરે.
 મારે એરડે આજ અજવાળડારે
 મારે આંગણીએ જાકે જમાળ
 મારે સોના સમો સૂરજ ઉગીએરે.

ચંદરણા—

૨૯

સજની કન્યાને કાળે ચોળી ચુંદડા
 સજની વહુવરને કાળે ઝીણાં ચીરરે
 રંગીલી સજની
 રંગ ભર્યો લાડીજી લાવીએ
 સજની કન્યાને કાળે અમુલખ ચુડતો
 સજની વહુ વરને જાંઝરીયાની જોડરે
 રંગીલી સજની
 રંગ ભર્યો લાડીજી લાવીએ.

ચંદા—

૩૦

મને સહાય કરશે મોરારીરે,
 વહારે ચડશે ગોવરધન ધારી
 અહલ્યા ઉમારી, મીરાં બાઇ તારી,

એની ચીન્તા કરીશ નહીં મારી—મને.
 માંજરી બચ્ચાંને બળતાં ઉગારા,
 મોક્ષ દીધો મળેન્દ્રને તારી;
 દ્રૌપદીનાં ચીર પુર્યાં થાશે તે સ્થાયકારી—મને.

વધારણા—

૩૧

હેતે પરણી પધારો વહુવર મહેલમાં
 સાસુ સસરાને હરખ ન માય—પધારો.
 મારા કુંવરને દાતણ દાડમી,
 મારી વહુવરને કણેરની કાંગ—પધારો.
 મારા કુંવરને મુખવાસ એલચી
 મારી વહુવરને લખનોરી પાન—પધારો.

રંભા—

૩૨

મારા સસરાજી શરત કબુલ મને,
 જોઈ લેજો રે આપ મારો રંગ,
 બતાવું છું ખરી ખુબી હું, રાજ,
 સ્ત્રી ચરિત્ર સરસ સાખીત કરું
 ચોટી દેજો રે સેનાની ચતરંગ-બતાવું.
 કેદખાતુ હવેથો મંજુર મને
 કરી લેજો રે હૈયે હોય ઉમંગ—બતાવું.

રંભા—

૩૩

હરિ હે ! સખત આ વખતનો અંત નહીં આવે !
 મારો જીવ અતિ અમુઝાવે-હાવે-હરિ હે !
 એક ઉપાયની કારી ન શાવે,
 કાષ્ઠ સંદેશો ન કહાવે,
 રાજ કૃતાંતની પેરે સતાવે;
 મ્હોત મને તો છોડાવે—હરિ હે !

રંભા—

૩૪

વીરા આવ્યો વધામણે, કે લુલ્યો તું વાટ;
હું ધબી ભરી ઉચાટ, એક આશાનો ટોકાર દે
વીરા મકર વાર, વારે વેળા પરજળે
જો દેખે પારધી કાળ, પ્રાણ હરેતે પલકમાં

રંભા—

૩૫

એ.....માથે મટુકી લઇ જાઉં,
પ્યારા લહેરી લાલાને દુધલડાં પાઉં—એ
હું ગોવાલણુ નાની નારી,
પ્યારો મારો છે વિહારી,
રંગે રમાડી રીઝાઉં—પ્યારા

વિક્રમચરીત્ર }
(રાજરતન)

૩૬

છોડી દે એ વાત, શાને ફેકટ બોલે ?
તજી નારીને આ ભવમાં તો,
પામશે ના પ્રીતીની ઘટના—છોડી
સાપ તજીને કાંચળી જાએ,
ધારણુ ફરી ના થાયે,
મુજ મન નિશદ્ધિન છે અગન નારી તન,
ને ના હવે લોભાએ,
ઉભી રહે ના-કંઈએ કહે ના—
નહીં સતાવ છોડી - છોડી

ધંડુમતિ—

૩૭

સર્વ ધર્મનું મૂળ પ્રેમદા શાસ્ત્ર પુરાણે સાખ લખી,
સહુ નીતિ બંધ, સંબંધ બંધ કુટુંબ બંધમાં એજ મુખી,
નારી વિનાશું કાઈ મંગળ કામ નામ બને નહીં.

જગ કેરું જગ સખ કેરું કારણ નારી એક બની રહી,
વિદ્યા, કળા, કૌશલ્ય, જ્ઞાન, કશું નહીં નારી વિના,
નહિ મોક્ષ પામે માનવી અર્ધાગના સારી વિના,
જીવન તત્વ બની વ્યાપી રહી, કરે વિશ્વને સદા સુખી—સહુ.

૨ ભા—

૩૪

કોઇ દુધ લ્યો દિલ રંગી,
શોખીલા શાણા ઉમંગી-હો—કોઇ.
* * * * *
કરી પીયે કમંબલો, ગાંજો પીયે અબુધ,
દાર દીવના પીયે, દાના પીયે, દુધ—હાં કોઇ.
એક અમીરસ દેવનો બીજો રસ છે પ્રેમ,
ત્રીજો રસ ગોરસ બલો, પીયે કાયા હેમ—હાં કોઇ.
ગોરી ગરવી ગાયનાં, ગોરાં મારાં દુધ,
હું પણ ગોરી ગોરડી, ગોરુંદીલ છે શુદ્ધ—હાં કોઇ.
* * * * *
હેમ કટોરો હાથમાં, માંહીં અમૃતસાર.
ચતુર હોય તે ચિંતવે, ગુણ સમજે ન ગમર—હાં કોઇ

૨ ભા—

૩૬

મને રોકો ના રસીલા છેલા મુકાને હાથ;
ઓરા દુકા ના છાંપીલા વહેલા મુકાને હાથ,
વિક્રમચરિત્ર—લહેરે મુકા અલખેલાં ઘેલાં આવું સંધાય,
૨ ભા—મુકા કેડો,
વિક્રમચરિત્ર—લાગ્યો નેંડો,
૨ ભા—છોડો છોડો,
વિક્રમચરિત્ર—સાથે તેડો,
૨ ભા—ભોળી નારી,
વિક્રમચરિત્ર—કામણ ગારી,
૨ ભા—હું તો હારી,
વિક્રમચરિત્ર—વાહરે પ્યારી, રોકના.

હાસોઓ—

૪૦

નેણુમાં નીંદરા ન આવે જરી,
મારો રામ ગયા વનવાસ રે —નેણુમાં
હંસ વિના મારાં સરોવર સુનાં રે
વાધ વિનાની વનવાટ રે—નેણુમાં
પંખી વિનાનાં મારાં પીંજર સુનાં રે
મંદીરીયાં સુનાં સીતા રામરે —નેણુમાં

રંભા—

૪૧

હાલો વ્હાલો લાલા મારા બાળા,
કુંવર મારા કાલા બુલોને આ હંદમાં
લાગે મુખકું વ્હાલું હાસ્ય મદમાં
રહો માના વીસામા ચમનમાં,
હસતાં સુમનમાં, વ્હાલાંઓના વૃંદમાં
હાલ મ્હાલો મામાના ભુવનમાં,
ઓછું આણે રમે રાજ મામાં,
જમશું થોડા દિનમાં વતનમાં બુલંદમાં—હાં

બંદલ

૪૨

વાહરે મેનાં પ્યારી, તું બારી કામણુગારી,
તિરછી નજર નાંખે મારો લુચ્ચી બહુમારી રે—

વાહરે, મેનાં, પ્યારી!

મેનાં—મરવાની તૈયારો ત્યાં આતે શી લવારી?

છોડો છખીલા બિહારી, આ ટેવ તો ન સારીરે.

બંદલ—વાહરે મેનાં પ્યારી.

વાહરે મેનાં પ્યારી, બલિદાની છે ખુમારી,

ચાલે લટકંતી મટકંતી, બદલબાની નારીરે

વાહરે મેનાં પ્યારી.

દાસીઓ—

૪૩

નિરગુણ પર તે બ્રહ્મ રે,
કેવળ સમાધી સુખકર સાધી
નિજ સ્વરૂપમાં, અને લીન જોગી નિષ્કામ રે—નિ०
તુંહો તુંહો તુંહો રસના રટે નામ,
સત રૂપ તારું વરણી શકે નહોં વાણી,
તે સ્વરૂપ મહોં લહે જોગી સદા આરામ—નિ०

અધા

૪૪

જય જોગણ બાલી (૨)
અજબ તેજ આકાર અજબ શક્તિ વાળી,
જય જય જય જોગન બાલી;
બનીયું બાલ સ્વરૂપ બાલા બિરદાળી,
આદિ શક્તિ અવતાર માયા મહાકાળી
જય જય જય જોગણ બાલી,
સાચો સિદ્ધ સમર્થ પૂરણ પરચાળી
નમો નમો તવ ચરણ, શરણ દે કરણાળી
જય જય જય જોગણ બાલી,

રંભા—

૪૫

મેં તો બાલા સી જોગન, બિલાસી જવાન,
શ્યામ પાંછા બિજોગન, બિલાસી જવાન,
વિક્રમચરિત્ર—પ્રેમ ગ્રંથી ગુંથીને આપો મંત્ર દાન—મેં.
રંભા—તોહે દીનો જોબનવા, બિલાસી જવાન,
રંગલીનો સુમનવા, બિલાસી જવાન,
વિક્રમચરીત્ર—સદા સિદ્ધિ નવ નિધી આપો મંત્રદાન—મેં०

હંદુમતી—

૪૬

નથી પરવા હું કાંઈ કરતીરે, વિક્રમ રાયની
નથી બીક જરા કાંઈ ધરતીરે, વિક્રમ રાયની

તણાં મોઘેરાં છે મૂળ જો.
જનાપર આંખ વિક્રમની ડૂધ જો,
હીમ્મત હોય તો કરે કબૂલ જો,
નહી લે, તેની તો છે બૂલજો—નથી પરવા.

ધંદુ

૪૭

મન લગાર જીવો વિચારી રાયજી,
સઉથી સમરથ એક તે કેમ થાયજી,
નિત્ય જળહળતા દીવા પ્રગટાયજી.
રાય રંક સહુ તણાં ધરમાંયજી;
દોરી સચે પૂતળાં, ફોક ધરે અભિમાન,
પ્રભુને હથ કમાન;
તે નચાવે તેમ નાચ્યે જાયજી—મન.

નાચનારીઓ —

૪૮

આવો રમ રમકે રમકે પગ રમકે રમકે છીમ છીમકે
નાચો ગાઓ—આવો.

ધરીને લહેકે પગલાં,
સમે સુર, તણુ ગ્રામ, એકવીસ મુર્છના,
અરસ પરસ સુરવટની સંગ ગાઓ—આવો.
નિઝે નૃપાત દિલથ, નિરખી ચતુર કલાને
સ—ખ—પા—મે—
મન પાડને તે તજી લે આરામ,
સપાઓ તમામ ઉ—લ—ટ—ધારી
સગીન નૃત્યની લમ ખુબ જમાવો આવો—આવો.

આલકુમાર -

૪૯

તેડો દાદાજીરે મને તેડો દાદાજી,
ખાળા મજાં એસાદો કંઈ તેડો દાદાજી,
ઉચે ઉચ આસને એસાડને
હો તાત આપો રાજ આજને આજ—પસ—તેડો

રાજ હું ચણાવું પુરા બહારથી
હો તાત છું બહાદુર પુરા શુર-બસ-તેડા

રંભા—

૫૦

નજર કરો નાથ જરા ઓળખી દ્યો નારી,
હું હુંતે ખીજીય કંથ, આપનીજ પ્યારી ?—નજર૦
હેમ ખ્યાલો હાથમાં ને માંહી મીઠું દુધ,
પીધું શામા પાસથી, શું તેની બુધ્યા શુદ્ધ.
કાણુ હતી કંથ એ તે દુધની પાનારી ?—નજર૦
સુવાં કીધાં જીવતાં પરચો બતાવ્યો પૂર
યાદ છે કે રાયજી, એ જોગણીનું તુર ?
છાનો મંત્ર શીખાવ્યો છે, એજ આ ઠગારી—નજર૦
વિના વાંકે દંડીયામાં કેદ જુજને કીધી,
ચલુર સસરાજી સખત ચોકી તમોએ દીધી,
કરી બતાવી મેં સાખીત સરત સર્વ મારી—નજર૦

બધા—

૫૧

સકળ સ્થળ કરો વિભુ લીલા દહેર,
સુખદ મેધ વરસો વરસો.
ધરા કણુ - તૃણથી છવાએને આનંદભેર - સકળ૦
બાલકુમાર—સહુ ઘેર પારણાં બંધાઓ રૂપાળાં
બધા—કુંવર કુંવરી ગુણવાળાં
સતી નાર ધર ધર શોભાવો સુહાગણી,
કીજે પ્રભુજી અનંત મહેર—સકળ૦

સમાપ્ત.

